

Herman Bang

(1857-1912)

Da en gruppe ukendte kunstnere i Paris åbnede deres første udstilling i 1874, vakte billederne skandale. Publikum syntes, de var sjuskede og bar skitsens præg. Det er i dag svært at forstå, at impressionismen kunne vække et sådant ubehag. Nu ligger ubehaget ved impressionismen snarere i dens overdrevne udbredelse.

Impression betyder indtryk, og den impressionistiske kunst stiler efter at udtrykke menneskets umiddelbare synsindtryk. Navnet stammer fra det billede, der på den første udstilling kom til at give retningen sit navn, Claude Monets *Impression: soleil levant* (indtryk, solopgang) fra 1872. Fælles for disse malere var, at de maledes i det fri og eksperimenterede med farver og teknik for at opnå et spontant udtryk.

Den impressionistiske teknik blev overført til litteraturen herhjemme af bl.a. Herman Bang, J.P. Jacobsen og Johannes Jørgensen. For at fremstille livet, som det tog sig ud, krævedes der en særdeles udviklet fortælle teknik.

Som Herman Bang skriver det nedenfor, ønskede impressionisterne at etablere et glughul til menneskets sitrende sind, og det kunne de kun ved at skabe en illusion om, at det var virkeligheden, de fremlagde. For at skabe denne illusion benyttede Bang en *scenisk* fremstilling, hvor vi ser personerne handle og hører det, de siger. Fortælleren trækker sig tilbage og skildrer livet med fotografisk akkuratess.

Et andet virkemiddel er *replikindividualismen*, hvor hver person har sit sprog, sin tone og sin måde at sige eller ikke sige tingene på. Stilen bliver som følge heraf overordentlig detaljeret, nøgternt registrerende, dog ofte med en tragisk undertone. Læserne må selv tolke det hjørne af virkeligheden, som lægges frem.

I et brev til forfatteren Erik Skram forklarer Herman Bang principperne bag den litteære impressionisme:

Impressionisme – En lille Replik

Kære Erik Skram.

Først en hel Maaned efter Hæftets Fremkomst er "Tilskueren"s Juni-Nummer med Deres "Et literært Rundskue" faldet mig i Hænde. Ikke som nogen miskendt – tvært i mod takker jeg Dem oprigtigt for al den modige Anerkendelse, som De saa ofte har skænket mig lige fra for ti Aar siden "Haabløse Slægter" udkom (De, kære Skram, var den Gang den *eneste*, som sagde offentligt et opmuntrende Ord om denne Bog) og indtil den Dag i Dag – men som en stærkt interesseret vil De give mig Lov til at forsøge at imødegaa

nogle af de Indvendinger, som De retter mod "Impressionismens" Væsen og Fremgangsmaade og særlig imod mig.

"Naar Bang", siger De, "ikke vil give fuld og rund Besked" og "han aldrig vil gøre den Dvælen og de Overvejelser efter saa" osv. De har ved disse Ord ramt Sømmet netop paa Hovedet. Det er just dette "Impressionisten" ikke *vil*. Og Grunden til, at han ikke vil det, er den, at han tror det ugørligt. Impressionismen i Fortællekunsten er netop Barn af den fuldkomne Mistillid til "den psykologiske Roman's Dvælen og Overvejelser".

15

20

25

Impressionisten tror, at det menneske-
 30 lige Følelsesliv med al dets tusenfoldige
 Sammensathed er et endeløst og alt for
 uredt Garn. Han strækker magtløst Vaa-
 ben overfor denne gaadefulde Blanding af
 bevidst og ubevidst, af villet og viljeløst.
 35 Rent ud sagt – hvis jeg tør udtale hele min
 Mening – han tror, *at saa længe psykologisk
 Videnskab ikke har fastere Grund og skar-
 pere Kattens Øjne, saa længe vil psykologisk
 Kunst ikke være andet end virtuøsmæssigt*
 40 *Dilettanteri.*

Al denne "Dvælen" og disse mange
 "Overvejelser" vil kun arte ud til de lange
 og uendelige Vidtløftigheder, hvor "det
 sidste" dog altid smutter bort mellem vore
 45 Hænder – ogsaa fordi vore Ord, naar det
 drejer sig om Skildring af det subtile men-
 neskelige Følelsesliv, ikke naar saa langt
 en Gang som selve vor fattige Erkendelse.
 De er paa denne gyngende Grund for
 50 plumpe og bliver blot tunge siddende i
 Mudderet.

Derfor flyr Impressionisten bevidst
 Dvælen, Udredning og Overvejelser, som
 for ham dog altid taber sig i det store
 55 Mørke. Ja, træffer Impressionisten i en
 Roman eller en Novelle en psykologisk
 "Passage", saa er den ham, sandt at sige,
 snarest kun et betænkeligt Bevis for, at
 Forfatteren paa dette Punkt ikke har naaet
 60 til at fordøje sit Stof.

Kun den i *Handlen* omsatte Tanke
 tror Impressionisten, at hans Erkendelse
 magter at følge. Paa denne Handlen, den
 bestandig fortsatte Handlen, fæster han
 65 da sin hele Opmærksomhed, og de *hand-*
lende Mennesker bliver hans Skildrings
 Genstand.

Hans Fremstillings Maal er da at gøre
 disse handlende Mennesker levende. Han
 70 higer møjsomt efter, ad hundrede Veje,
 at frembringe den yderste Illusion af be-
 væget Liv. Og naar han paalægger sig
 al denne Møje, er det netop, fordi han

tror, at Læserens "Hjerne er et overmaa-
 de drevent Redskab" – saa drevent et
 75 Redskab, at den overfor denne "levende"
 Kunst vil magte det samme som overfor
 selve Livet: Læseren vil ogsaa i Kunsten
 "se mere end hans Øjne er i Stand til at
 80 sande, forstaa mere, end han netop har
 Ævne til at opfatte".

Impressionisten er netop "Medvider i
 denne Hemmelighed ved vort Liv i Na-
 turen og mellem Menneskene".

Og det *mere*, som han tror, Menneskene
 ogsaa i Kunsten kan bringes til at sé, det er
 netop – den Sum af Tanker, som rummes
 i Handlingerne og som afspejles i dem.

Som al Kunst vil ogsaa den impres-
 sionistiske Fortællekunst gøre Rede for
 90 de menneskelige Følelser og for Menne-
 skers Tankeliv. Men den skyr al direkte
 Udredning og viser os kun Menneskenes
 Følelser i en Række af Spejle – deres Ger-
 95 ninger.

Her synes Impressionisten da, idet
 han fremstiller den ustandsede Hand-
 len, at medtage *alt*. Men i Virkeligheden
 er hans Kunst som al anden: Kunsten
 at sammentrænge. Hans Arbejde er at
 100 udskille væsentligt fra uvæsentligt, og
 han medtager i sin Skildring i Virkelig-
 heden kun de *væsentlige* Handlinger, det
 vil sig en Handlingsrække, hvor hver lille
 Handling er et Glughul ind i det skil-
 105 drede Menneskes Tankeliv – en Række af
 Udfaldsporte ind i Følelseslivet hos den
 skildrede. Summen af Tanker, Vævet af
 Følelser, som den drevne Hjerne saaledes
 kan naa bag om de medtagne Handlinger,
 110 er det impressionistiske Værks dulgte
 Indhold. Dets Værd beror paa Dybden
 af alt det – som ikke siges.

Impressionistens Digtning vil ganske
 vist blive plat forkastet, hvis han kun "ef-
 115 tergør, hvad der kun i det givne Øjeblik
 umiddelbart foregaar". Men i Virkelighe-
 den gør Impressionisten mer end dette.

120 Skildringen af det umiddelbare foregaa-
ende er ham kun Midlet, det diskrete
Middel, til at give det mere. De ydre Ting,
han maler, er Kapslerne om den indre Hi-
storie. Paa Kapslernes Gennemsigtighed
beror deres Værdi.

125 En Fare løber Impressionisten imid-
lertid.

Da han fortæller sit Værks sande Histo-
rie indirekte, plages han, som det synes,
af en bestandig Frygt – *den*, at den skjulte
130 Mening ikke fremlyser tydeligt nok.

Det er denne Frygt, som avler noget
vist kinesisk i hans Maleri. Han rykker
nemlig, tror jeg, hver eneste Enkelthed
frem i den samme Plan, saa at sige helt
135 ned i Lamperækken og hans Billede bli-
ver uden Perspektiv. Det synes saaledes,
som om han har kinesiske Øjne. Og han
opmarcherer alle sine Detailler i et – tin-
soldatagtigt – Geled. Af Frygt for at ikke
140 hver enkelt Detail skal blive set, lader han
alle Enkeltheder marschere op ved Siden

af hinanden og opnaar kun, at ikke nogen
faar fuldt Albuerum.

Dette er en Fare, som Impressionisten
maaske selv ser, men for hvilken han al-
ligevel kun Gang paa Gang paany bukker
under. 145

... Dette er alt, hvad jeg, kære Skram,
havde at sige. Den impressionistiske
Fortælleform vil vel, som alle Kunstens 150
Former, kun have sin Tid. Men selv den
Dag, hvor den er afløst af en ny Form og
Fremstilling, vil Impressionismens Nytte
spores. Tiden vil have skærpet Fordringen
til Skildringens Anskuelighed. 155

Deres "literære Rundskue" ender for
Forfatterne mistrøstende. En stille Dam er
for Dem dansk Literatur. Og kun Malerne
er med i ret Arbejde.

Mon dog ikke ogsaa Literaturen har 160
Arbejdere? Og mon det er ret saa grumt
at nedslaa deres Mod?
Deres hengivne

Herman Bang

(1890)